

tem, ali ostane narodna politika v rokah tistih ljudi, ki za našo politiko nič več ne pomenijo ali pa pomenijo bore malo. Seveda se s tem ne more in ne sme izključevati svoboda subjektivne kritike in reagiranja. Od zgolj subjektivne predanosti času in razmeram pa se mora zahtevati tista objektivna stvarnost in spoštovanje realnega dela, ki popolnoma izloči osebo in osebni blagor v korist občega blagra v interesu boljše narodne usode in njegove celokupne kulture.

* * *

Napisal sem te misli, ne da bi kakorkoli hotel anticipirati temu ali onemu političnemu stremljenju ali kulturnemu gibanju. V našem narodu se razvijajo pokreti in gibanja, ki lahko za usodo naše politike mnogo pomenijo. Napisal sem jih zato, da vsaj nekoliko doprinesem k razčiščenju našega položaja in po svojih močeh pomorem.

Pomlad

Ferdo Kozak

Dva meseca so preživeli v gorah, tik pod zasneženimi grebeni, kjer je bil molk mehak in gluha kakor volna. Dva meseca sta bila očesu edina radost modri obok neba ob jasnih dneh in rožnata zarja, ki je ob strupeno mrzlih večerih razlivala svoj smrtni sijaj po poledenelih, razdrtih rebrih.

Sredi marca, ko so se jeli plazovi udirati s strmin, je bil polk izmenjan. Vojaki so prilezli iz barak, kjer je zaudarjalo po plesnobi, oprtali nahrbtnike, navezali krampeže in se postavili v vrsto. Čim so legle na snežene pustinje modre sence, so se spustili v dolino.

Hodili so drug za drugim, ker je bilo treba v živo gaziti sneg, katerega so nagrmadili plazovi. Brezkončna vijuga je kakor tenak curek predirala navzdol. Mladi mesec je že tegobno vzblestel nad vrhovi, ko so uzrli pod seboj črne gozdove.

Marš je trajal malodane do jutra, ves čas skozi globoke hoste, kjer je že ostro dišalo po kopni zemlji. Lise jarke mesečine so se v nemale po mahovju in po zadnjih ostankih snega v goščavi, pošastne sence so se lomile v rebri. Vroč veter je butal iz doline, se zaganjal v vrhove smrek in žalostno tulil visoko v gori kakor pes, ki ga preganja zla slutnja. V jarku pod kolovozom so bobnele narasle vode.

Ko se je odprla dolina pred njimi, sta udarila pesem in vrisk v noč. Bradati obrazi so se zjasnili, v očeh se je užigal smeh. Začutili so polja, ceste in človeška bivališča, življenje, ki je bilo zanje že davno mrtvo. Vendar so ga tisto noč gledali le od daleč. V ogromni, pusti

baraki pri vzpenjači so polegli po trdih, v tri nadstropja zgrajenih ležiščih in trudni pospali. Počivali so še ves dan, potem pa krenili dalje.

Bili so mračni dnevi. Sivo črne grmade oblakov so se podile z juga, kakor bi se odtrgalo nebo in padalo bogvekam. Na gozdnih parobkih se je razcvetala rdeče vijoličasta resa. Pod golimi obronki so čepele vasi, po poljih so stale kalne luže. Zrak je bil gost, grenak okus je ostajal po njem v ustih in čudna trudnost v krvi. Sladko cureči potoki so vzbujali poželenje, da bi se vrgel v mrzle brzice in nastavlil usta polnim curkom.

Andrej je razpel plašč in pomaknil čepico na tilnik. Prepotena srajca se je prijemala hrbta, po bedrih je čutil vlago, ki jo je vpijalo grobo vojaško sukno. Roke so nabrekle, da so stali prsti vsaksebi, kakor lepo zapečeni štelji.

Andrej Jarina, prostovoljec gorskega pešpolka št. 2, je bil še študent, ko se je lepega dne znašel v vrsti golih fantov pred vojaško komisijo. Srhi so šli po njem, ko je stal pred zdravnikom in so ga otipavale njegove roke. Potem so mu povedali, da je sposoben za smrt in v strahoviti gneči, kjer je smrdelo po vinu in žganju, je prisegel cesarju in veliki avstrijski domovini zvestobo. Takrat so že tretje leto gremeli topovi. Potihnil je krik na fronto odhajajočih, za vodó in po parkih so lazili pohabljeni in na vse načine obvezani ranjenci. Andrej pa je skoraj vse dni pretičal pri knjigah. Svet še ni imel jasnega obraza zanj. Polegal je po Rožniku po gozdovih, debatiral zvečer na sprehodih ali v kavarnah ter nezavedno hrepenel po tisti čudni uri, ko prvič potrka na vrata mladega človeka ženska roka. Bil je toliko rahločuten, da ga je spol plašil, in toliko zdrav, da ga je često preganjal spomin na oble deklinške prsi, ki jih je kjerkoli zaslutil pod tenko tkanino. Nato je napočil dan, ko je bilo vseh teh modrovanj in zorenj konec. Oblekli so ga v vojaško sukno. Tam pri kadru je imel zoprn občutek, kakor bi mu podivjana drhal udrla v srce in razmetala vse križem. Namestu prodornih misli — do smrti utrujene kosti, namestu razgretih pogovorov — prevrnjene čutare žganja, razlito vino in prekrokane noči, namestu ženske — vlačuge in vsakršnih prijemov vajene natakariče. Ta, po naključju razdejani dom je bil dober poslej le za enega samega bledega prebivalca, namreč za strah. Ta se je vselil, ko je Andrej odrinil na fronto. Top, živalski strah za lastno kožo, toliko mučnejši in neznosnejši, kolikor močnejša je bila žeja neizživete mladosti.

Poleg Andreja je hodil kadet Vid, majhen dečko s štirioglato glavo. Obraz je imel prav tak, kakršnega si režejo otroci jeseni iz divjega kostanja. Napeto čelo, napeto lice, odsekana brada in drob-

čkana, našobljena usta. Andrej ga je imel rad, ker se mu je zdel izgubljenemu fantku podoben. Za ženske ni maral, pač pa se je vsak večer trmasto opijal. Andrej ni silil vanj z vprašanji, vendar se mu je nehote, kadar ga je vodil pijanega domov, vsiljevala misel, da se je temu človeku „pretrgala nit“, s katero je bil pripet v življenje. Tako brezumno je bilo to popivanje, tako nesmiselno, včasih skoraj pošastno. Zlasti kadar je motril to napol otroško glavo, ko je počivala na politem gostilniškem prtu in so krvave oči izgubljeno boljčale v praznoto. Takrat je zrl Andrej vedno isto sliko pred seboj: kako je legla na te razmršene lase žalostna materina roka, privzdignila glavo in si jo položila v naročje. Toda Vid ni nikdar govoril o materi in bogve, če jo je sploh imel. Bil je prav za prav čisto navaden odtrgan list, s katerim so se po mili volji poigravali viharji.

Na maršu je bil po navadi čemern in sploh ni govoril. Vendar je rad trpel pri sebi Andreja, ki se je vedno razživel kakor na izletu. Andrej je sicer vedel, da so jim po počitku v gorah namenili vroče dneve na južni liniji, pa se je te tri dni hoje skozi vasi otresel mračnih misli. Kadar je smrt človeku tik za hrbtom, mu je vsaka ura življenja kos čudeža.

Na njivah so ponekod že orali. Mastne grude zemlje so se zvrčale izpod lemeža, veter je zanašal s polj duh po zemlji in gnoju. Vasi so bile žive in polne dela. Doli pri potoku so prale dekleta. Mlade, bose, napetih prsi in jedrih bokov so se smejale in vreščale, ko so jim fantje vzklikali mastne kvante. Frkolini so begali za splašenimi kravami, ki so se s svojimi težkimi životi zaganjale s ceste v reber. Z umazanimi nogami so čofali po kravjih odpadkih in gonili svoj enolični ho — hej.

Andreju se je včasih zazdelo, kakor bi po zapovedi neke muhaste višje volje stopal po blatni cesti med dvema sanjskima svetovoma. Na eni strani barake pod snegom, kjer je vse dni brlela sveča in je curljala voda po tleh, na drugi strani pa ta divja spomlad s črnim, bogve kam padajočim nebom, z ljudmi, ki so rili po prsti in blatu, in z belimi zobmi smejočih se žensk, spomlad, ki mu je bila kri po žilah gosta in vroča od nje in ga je duša davila v grlu.

Tretji dan so se ustavili v vasi pod hribom, ki je samoten in teman stražil nad njo. Bilo je že mračno. Dišalo je po hlevih in mladih travah. Komaj so obstali sredi ceste in čakali, da jih porazdele po skednjih in podstrešjih, se je truma najbolj spehutih zgrnila pred skoraj gosposko gostilno. Dajali so jim pijače kar iz korca. Hlastno so jo vlivali vase, da se jim je cedila po bradah in prsih.

Čim si je Andrej uredil svoj kot, je poiskal kadeta Vida.

Gostilna je bila že polna. V prvi, veliki sobi so prepevali in pili prostaki, manjšo so zasedli naredniki, prostovoljci in mlajši častniki.

V obeh je bilo nekaj žensk. Postajale so zunaj pred hišo, dokler ni tupatam stopil kdo k njim in katero zvalil na ples. Potem so v zadregi obsedele za mizo in se zavijale v dolge rute, iz katerih so gledale močne, rdeče roke.

Kadet Vid je treščil čepico za peč in poskusil zaukati.

„Spet smo na svetu!“ Objel je natakario čez pas in ji nenadoma položil glavo na prsi. „Ljubica moja, žejen sem!“

V njegovih drobnih, skoraj zmeraj mrtvih očeh je gorel ogenj.

Andrej je tiho srebal črno vino. Nekaj brezumnega je obsedlo družčino okrog njega. Bilo je menda prav to, kar je rekel Vid. In pa še nekaj več, kar je Andrej čutil, kako ga je gnetlo in pestilo v notranjosti. Na zunaj zbegane oči so strmele vase.

Na drugem koncu mize sta se dva menila o ofenzivi. Vid je ujel besedo in se jima zarežal.

„Te je prevrtane kože strah?“

„Kaj koža! Jutri, pravijo, se bo začelo.“

Ostali so prisluhnili.

„Kako začelo? Saj so dejali, da smo tu nekaj dni varni.“

Vid je obračal široko nasmejani obraz zdaj k temu, zdaj k onemu. Očitno se mu je pogovor zdel neznansko smešen.

„Marnje, prazne marnje! Ostati ali ne ostati, umreti ali ne umreti, kaj nam to mar! Zakaj si pa prišel k soldatom?“ Nenadoma se je razhudil in našobil usta. „Ali ne veš, da je poginiti tvoja sveta krščanska in cesarska dolžnost? Nocoj je pa naša noč! — Na, trči, dokler imaš še usta in goltanec!“ In že se je zakrohotal. „Čez teden dni ali čez dva se bodo pa črvi gostili s seboj!“

Bil je že pijan. Omahnil je na sedež in zmajeval z majhno glavo. V sobi zraven so fantje pribijali s težkimi čevlji, da se je stresala hiša. Andrej je čutil topla dekletova stegna kraj sebe. Široka dlan je z druge strani silila k njenim prsim.

Tedaj se je Vid zopet spravil na noge.

„Nič ne zamerite, fantje! Kadet Vid ni napačen človek!“

Pritrjevali so mu.

„Ali ima kdo kaj zoper kadeta Vida?“ Nekam bedno se je smehljaj omizju. „Toda jaz nimam rad, če si ljudje sami sebi pijejo kri. Hudič, pij tole!“ Ta nenadni domislek mu je zmedel misel. Dvignil je kozarec. Vse je trkalo z njim, tudi dekleta. Sklonil se je k oni poleg sebe in jo pobožal po razgretem licu.

„Punčka, veseli se z nami! Pri nas je venomer ohcet!“

Rdečeličen narednik se je režal in se bil s pestmi po stegnih.

„Živijo, kadet Vid!“

Pili so in razlivali vino po mizah. Nekdo je odprl vrata v veliko sobo. Harmonika je vriskala; vriskali so fantje in rogovilili po krčmi.

Vid je sedel in tiščal v dekleta.

„Pij, punčka, veseli se! Na ohceti moraš biti svatovska. Danes, jutri — pa nikoli več! Potem bomo grizli prst in kamen. Zato nam je treba veselja. Za smrt mora biti človek vesel!“

Burna pesem ga je preglasila. Andreja sta dušila zadimljeni trušč in krik. Neopažen se je pobral iz krčme.

Zunaj je bila že pozna noč. Stopil je čez cesto in se pod starim orehom naslonil na plot. Za črnim hribom je zamolklo grmelo in bobnelo. Bilo je, kakor bi jeklen kljun sekal v zemljo in ji trgal drobovje. „Začelo se je“, je pomislil. Ogabni, nesmiselni strah pred smrtjo mu je zalil srce kakor vrela voda. Ta duh po zemlji, ki je napajal noč, in pa ta strah — oboje je bilo omleden strup, ki se mu je pocedil v žile in siril kri.

Po vasi so hodile patrolje in praznile gostilne. Pijane gruče so prepevale. Zgoraj na klancu se je oglasila rezka nemška govoricca. Trije višji oficirji so prihajali navzdol in se glasno menili. Tedaj se je na vratih krčme zamajal Vid in se opotekel čez prag.

„Vid! Slišiš, Vid!“ je klical Andrej, ali oni se je mirno zibal dalje. Oficirji so se mu hoteli izogniti.

„Lahko noč! Prosim! Jaz sem kadet Vid. Prosim!“

„Was will er? Was ist mit ihm?“

Vid je omahnil in se zaletel v srednjega.

„No, nič! Nič hudega!“

Oficir je zrojil.

„Svinja! In še kadet! Marš!“

Andrej je razločil, kako se je mali Vid motovilil okrog visoke postave, pa se nekam ni mogel spraviti od nje. Z rokami je poskušal miriti psujočega človeka z zlatim ovratnikom. Oni pa se je drl zmeraj glasneje; njegov zvonki glas je rezal kakor britev. Slednjič je dvignil roko in z drobno palico usekal Vida čez obraz.

„So ein verfluchtes Schwein! So eine Schande!“

Vid je zastokal. Pritisnil je roke na lica, se opotekel in padel. Srednji, ki je bil nenavadno dolg, ga je dregnill s škornjem, stopil čezenj in vsi trije so krenili dalje.

Andrej je počakal, da se je psovanje izgubilo v temi. Potem je stekel k Vidu. Ležal je v blatu, z obrazom na lakteh, tiho kakor otrok. Andrej ga je z veliko težavo postavil na noge.

„Kaj ti je, Vid?“

Toda oni je molče pobešal glavo. Andrej ga je odvedel nazaj v gostilno.

Vsa vrata in okna so bila na stežaj odprta. V sobi ni bilo nikogar več. Preko Vidovega desnega lica se je vlekla rdeča, zatekla proga, iz prebite ustnice mu je tekla kri. Andrej ga je posadil k peči, skočil v vežo po vodo in mu začel z robcem izpirati rano. Kri je kapala na mizo in se v drobnem curku pocedila na tla.

Tedaj se je Andreju zazdelo, da ni sam. Dvignil je glavo. Medla rumena luč je dremala med belimi stenami, odprta okna so zevala v črno noč. Med vrati v kuhinjo je stala ženska. Z desnico je slonela na podboju, levico je nekam leno upirala v bok. Stala je tam, visoka in polna, in ga gledala. Andrej je prenehal in se s komolcem naslonil na mizo.

„Kaj bi gledala! Pomagaj rajši!“

Dekle mu ni odgovorilo. Le obrvi je rahlo dvignilo, na polnih ustnicah je zaigral nasmešek. Andrej je pomočil robec v mrzlo vodo in ga pritisnil Vidu na usta.

„Si domača?“

„Kakor ti . . .“

„Pa pozno prihajaš na ples.“

„Menda nisem nič posebnega zamudila!“

„A kako ti je ime?“

Ker ni dobil odgovora, jo je zopet pogledal. Bila je mlada in lepa. Iz širokega, zdravega obraza so ga zvedavo motrile velike oči. Položil je Vidu glavo na mizo in se ji približal.

„Pa zakaj ne smem izvedeti, kako ti je ime?“

Namrdnila se je, se s hrbtom naslonila na podboj in pobesila roke.

„Reva jaz, če bi vsakomur čenčala, kar bi rad!“

Pozibaval se je v kolenih pred njo in se v zadregi smehljal. Bila je le malo manjša od njega. Ko je sklenila roke na križu, je zašlutil sladko zrelost njenih prsi.

„Prav imaš“, je dejal in se obrnil nazaj k Vidu. Njen odgovor ga je pogrel.

Vid je že spal. Pobral je njegovo čepico, ki se je valjala po tleh, ožel robec, pobrisal mizo, potem pa strmel na spečega pred seboj. Kam bi z njim? Tedaj se je za njegovim hrbtom oglasilo dekle:

„Pusti ga tu! Saj bo spal.“

Njen glas je bil teman in topel. Andrej se ni ozrl.

„Kako naj spi na mizi?“

„Čakaj . . . grem po blazino.“

Res se je skoraj vrnila z veliko blazino in jo vrgla na stol. Pomagala mu je, položiti Vida na klop, in mu je podložila blazino pod glavo. Potem se je sklonila nad njegov zatekli, okrvavljeni obraz.

„Revni fant!“

Andrej ni zinil nobene. Začutil je vonj njenih bujnih las in se ves zmedel. V vroči želji, da bi pritisnil to lepo glavo k sebi, je pozabil, kaj bi ji dejal.

„Če nisi tu doma, te pa spremim.“ Zavedal se je, da je neroden kakor zelen študent.

Pogledala ga je in se od srca zasmejala.

„Res? Saj se te bojim!“

„Zakaj bi se me bala?“

„Ju, takšne čudne oči imaš...“

„Kakšne?“

„Goreče . . .“ Zopet sta vzblesteli pred njim dve vrsti belih zob, potem je stekla iz sobe.

Čakal jo je zunaj pred hišo, dokler ni prišla z veliko črno ruto in si jo vrgla okrog pleč.

„Kaj si še tu?“

Počasi sta stopala po tihi vasi, on na široko odmerjeno v svojih težkih čevljih, ona z zleknjenimi, mačjimi koraki. Bila je zopet resna in je trmasto gledala pred se. Ko jo je izpraševal o vsakdanjih stvarih, mu je suho odgovarjala, to pot brez izmikanja. Da je nocoj pomagala v kuhinji, kakor večkrat, kadar je mnogo opravka, in da je sicer doma, kjer gospodinji in pomalem šiva.

Pod klancem se je nenadoma ustavila in ga pogledala.

„Pa zakaj hodiš z menoj?“

Vprašanje ga je osupnilo in prizadelo hkrati. Prižgal si je cigareto in je zalučal žveplenko daleč od sebe.

„No, pa lahko noč, če sem ti tako odveč!“

Dvignila je glavo in se izprašujoče zagledala vanj.

„Kakšen divjak! Kaj sem te takega vprašala? . . .“

Odvračal je pogled od nje in sam ni vedel, kaj bi. Ona se je tesneje zavila v svojo ruto in stopila tik k njemu.

„Revica tvoja frajla, ki tam zadaj nekje čaka nate,“ se je pošalila.

„Kakšna frajla?“

„No, saj imaš dekleta . . .“

„Nimam“, je v zadregi zamrmral in poiskal v temi njene bleščeče se oči.

„Kaj bi pravil! Nobene?“

„Nobene!“

Vsa se je zresnila in zamislila. Njen glas je bil tih in mehak, ko si je dajala opravka z resami pri ruti in se prestopila.

„Oh, kaj čenčava!“

Nekam razgreta v srcih sta krenila dalje.

Njen dom je bil na drugi strani vasi, tik pod črnim hribom. Tam je stala nizka bajta z okni na cesto. Stopila je na stezo, obšla vrtilček in se z druge strani približala hiši. Vrata so bila na stežaj odprta. V krvavo rdečem svitu žerjavice sta negibno ždeli dve črni postavi pri ognjišču.

„Kdo je to?“

„Naša dva“, je nejevoljno odvrnila in krenila po travi, kakor bi ne želela, da ju vidi jo iz kuhinje. Potem se je obrnila k njemu.

„Tako, doma sem!“

Naslonila se je z roko na vrtno ograjo in gledala po sadovnjaku. Skozi nočne temine se je zaganjal mlačen veter; v hribu so vršali borovci. Namestu neba je zijal nad njima črn prepad, iz katerega je tuptam posijala bela, južna zvezda in zopet ugasnila.

„Pozno je že“, je pristavila malo tiše, ali Andreju se je zdelo, da se ji ne mudi. Rad bi govoril, pa mu ni šla beseda iz ust. Otrpnil je, kakor bi se neznanska teža zrušila nanj. Dà, preblizu mu je bila, preveč sam je bil z njo!

„Ostani še malo!“

„Glej ga, fanta!“ Vedro se mu je nasmehnila z očmi.

Tedaj se je iz kuhinje nekdo hripavo zadril:

„Prokleta lajdra, koga si pa zopet privedla?“

Zgenila se je, kakor bi jo udaril. Pognala se je k hišnim vratom in jih s treskom zaprla. Počasi se je spustila na klopico pri zidu. Čez čas se ji je približal. Levica ji je mrtva ležala v naročju, desnico je upirala v brado in z namršenim čelom strmela nekam v prazno. Po licih so ji drsele solze.

„No, no!“ je zamrmral in sedel k njej.

„Sram me je...“ je zašepetala in si grizla ustnice.

Andrej je molčal in čakal. V hiši se ni nič zgenilo, za hribom je kljuvalo in bobnelo.

„Ali je bil tvoj oče?“ je hripavo šepnil.

Živo je odkimala in brada ji je vzdrgetala.

„Kdo pa?“

„Očim!“ je zinila skozi zobe.

„A zakaj te zmerja?“

„Ah, kaj ti veš!“ Spustila je še desnico v naročje in srdito povzela:

„Zmerja! Povsod me zmerja, pred vsemi ljudmi... zmeraj!“ Zopet jo je stisnilo v grlu, vendar je s silo udušila jok.

Andrej ni več silil vanjo. Upiralo se mu je, izpraševati tjavendan, ker je vedel, da bi bil lažnjiv, če bi kar na slepo poizkusil brskati po njenem življenju. Vrh tega je čutil, kakor bi se nekaj odločalo med njima. Nekaj več kakor zmore srečanje mimogrede.

Njen glas je bil že miren in čudno globok, ko je po daljšem premlku trdo spregovorila:

„Zmerja me . . . ker ga ne pustim k sebi . . .“

Z rokami si je zakrila obraz, kakor ob grdem spominu. „Dà, kakor pes lazi za menoj . . . Kadar sem sama doma, se moram zaklepati pred njim . . . Denar mi ponuja! Pred štirinajstimi dnevi je klečal pred menoj . . . pri belem dnevu je klečal!“ Zajela je sapo. „Kadar ga mine potrpljenje, se pa spravi nad mater in jo pretepa. In jaz ji ne morem povedati, zakaj.“ Roke so ji zopet nebogljene omahnile na kolena, ko je kakor sama zase nadaljevala: „Včasih se ga bojim . . . Kakor ogenj hodi po hiši! Včasih sem pa sita tega pekla in sama ne vem . . . Saj je morda vseeno . . . saj . . .“ Umolknila je sredi stavka.

Andrej je čakal, da se zbere.

„Pusti njega in mater . . . Svet je širok!“

„Seveda — pusti! Kakor otrok govoriš!“ Sama se je zaustavila nad svojimi besedami. „Saj si res še otrok!“

Preslišal je, ker ga je gnalo, da bi ji kaj dobrega svétoval.

„Koliko jih je po svetu . . .“

Živo ga je prekinila.

„Meniš, da nisem hotela tudi jaz? Pa čemu? Tako, kakor je pisano v knjigah? Beži, beži! Kamorkoli greš, so ljudje. In ljudje so danes zveri!“

Pomislil je in molčal.

„Da!“ Stegnila je roke daleč pred se in naslonila glavo na lakti. „Sicer pa je tudi to neumnost. Konec koncev se je treba vsemu privaditi. To je vse.“

Zdelo se mu je, kakor bi prigovarjala sama sebi.

„Tako govoriš . . . ker se nisi privadila.“

Zdrznila se je in dvignila glavo.

„Kaj ti veš!“ Prikimala si je. „Dà, kaj ti veš!“

„Vem . . . vidim“, je trdil in se primaknil bliže k njej.

Naslonila se je z licem na desno dlan in se nekam odmaknjena nasmehnila njegovi resnosti. „Le pridiguj, saj te nič ne stane! Vsak ima toliko lepega povedati. Misliš si, nekaj rožic bom potresel, pa bo sita. Oh, pa ni tako!“ Zastrmela se je v travo. „Vam je lahko. Pridete in greste, mi smo pa tu in poslušamo in čakamo . . . In vse gre mimo . . . že tri leta . . . kar mimo. Ni drugega, kakor privaditi se. Na vse . . . Naj gre, kakorkoli . . .“

V njenem glasu je čutil zastrto grenkobo. Ni mu bilo jasno, kam hoče, samo to je vedel, da mu pripoveduje nekaj čisto svojega, morda drugim skritega, in to je obudilo med njima sladko toplino, ki mu je dobro dela. Zdelo se mu je, kakor bi v tej globoki noči bedelo le dvoje

življenj, njeno in njegovo. Posegel je po njeni roki in si jo položil v svojo. Bila je čudno drobna.

„Pridemo in gremo... saj ni mogoče drugače. Ti pa govoriš, kakor bi šli na ples...“ premolknil je, potem pa trdo pristavil: „ne pa v klavnico.“

Njena roka se je rahlo zgenila. Čutil je njen pogled, ki je dolgo počival na njegovem obrazu. Kakor bi pozabila na svoje misli, ga je nenadoma tiho vprašala:

„Ali se bojiš?“

Ko ji ni odgovoril, je globoko zajela sapo in mu počasi odtegnila roko. „Saj to je! Saj ne more nihče za to! Vi tako, mi pa tako, kakor bi bili na cesti doma. Nihče ne čaka na nikogar in ničesar več.“ Gledala je v noč. „In človek se umaže, da sam ne ve ne kdaj ne kako. Od vsega skupaj... od te brozge, ki ni nič... sama prodana kri...“

V temi se mu je zdel njen obraz žalosten in grenak.

„Ali si kdaj kaj čakala?“ jo je vprašal čez čas in komaj slišno.

„Sem“, je rekla jasno in trdo.

„Pa zdaj?“

„Zdaj sem z drugimi vred na cesti... On je padel že prvi mesec.“

Ta davni spomin je kakor senca legel na oba.

Tedaj so se odprla hišna vrata. Na prag je stopil visok možak v beli, odpeti srajci, s kodrastimi, sivimi lasmi nad nizkim čelom. Obsejala sta kakor dva kipa. Dedec ni zinil nobene. Z rokami na hrbtu je molče stal na vratih, pohrkal, nekajkrat ošvrknil Andreja izpod naježenih obrvi in izginil nazaj v hišo. Samo vrata je pustil odprta.

Čim je odšel, je vstala in si pogladila lase.

„Zdaj bo pa čas, fantič,“ se je pošalila, kakor bi se hotela na mah otresti prejšnjih misli. Pospremila ga je do konca vrta. Tam sta obstala pod golo jablano; s tal je puhtel presunljiv duh prsti in trave. Njene oči so sijale.

Andrej jo je prijel za roke.

„Pa lahko noč, ti... no, kako naj ti rečem?“

„Lucija“, se je nasmehnila.

„Lahko noč, Lucija,“ je ponovil. Glas se mu je zatikal in bilo mu je, kakor bi se nekaj odtrgalo v njem.

„Kaj ti tvezim!“ Skozi temo so se mu smejali njeni beli zobje. „Mimogrede boš pozabil.“

„Ne bom“, je trdil. „Tudi nate ne...“

„Joj, kaj boš še lepega povedal?“

Molčal je in ji stiskal roke.

„Nič več? Kakšna škoda!“

Stala je tik ob njem in mu smeje se zrla v oči. Tedaj je privil k sebi njeno mlado telo, ji nagnil glavo daleč nazaj, da je zastokala, in se žejen sklonil k njenim vlažnim ustnicam.

Ko jo je izpustil, je pobesila glavo. Čutil je, kako je drhtela.

„Ti . . . ti“, je ponavljal in jo božal po licih. Skrila je glavo na njegove prsi. Potem se je pa nenadoma odgnala in ne da bi se ozrla, stekla domov.

Stal je pod jablano kakor omoten in čakal. Šele ko se je v oknu kraj vrat posvetila luč in čez čas zopet ugasnila, se je počasi vrnil na cesto. Vso pot do njegovega podstrešja ga je mamil vonj njenih las in rok.

Drugo jutro zarana sta ga prebudila nenavaden trušč in vik.

„Odhod! Odhod!“ je vpil nekdo po dvorišču.

„Že?“ se je začudil in prestrašil obenem.

Tovariši so popevali in preklinjali po podstrešju, zvijali odeje in jih vezali na nahrbtnike. Nekateri so se vračali od spodaj s kadečimi se skodelami kave.

„Že,“ je nekam prazno odmevalo v njem. Spustil se je po lestvi na tla, da bi pogledal v gostilno. Ali ko se je obrnil, je skozi kameniti vratni obok zagledal na cesti Vida.

„Kaj res gremo?“

„Ali nisem že včeraj pravil?“ je čemerno odvrnil Vid in izmikal oči. Proga na licih je bila višnjeva, na nabrekli ustnici je lepela strjena kri.

Andrej je pohitel med vrtovi in hlevi proti njenemu domu. Gnalo ga je, da bi ji kaj dejal v slovo. Obšel je vso hišo, pa ni bilo nikjer žive duše. Vrata so bila zaprta, okna mrtva. Moral je nazaj.

Vojaki so se že zbirali na cesti, pred vrstami so stali oficirji. Na drugem koncu stotnije se je ob strani tiščal Vid. Nekaj žensk in otrok je stalo na pragu, iz dimnikov je vstajal siv dim. Črno nebo je še venomer bežalo nad glavami neznano kam.

Čim se je stotnik zavihtel na konja, so zazvenela povelja, polk se je premaknil.

Tik za vasjo so zavili na kamenit stranski kolovoz in se spustili po klancu nizdol. Marširali so ob širokem boku črnega hriba, najvišji vrh je ostajal zadaj na desni.

Andrej je hodil to jutro sam. Nič ni premišljeval, še manj sanjaril. Nekam topo je ogledoval polja, ljudi in brsteče drevje, ali za vsemi podobami se je skrival nasmejan obraz z belimi zobmi. In duh njenega telesa je bil z njim, bolj kot opojen spomin kakor resničnost. Pogrezal se je v neko sladko odrevenelost, podoben vodni gladini pod večer, ki se še dolgo v somrak poigrava z obleski zašle svetlobe.

Po peturnem maršu so se zopet ustavili. Pot je zavila v majhno vasico, ali oni niso smeli vanjo. V strnjenih vrstah so posedli po položnih travnikih. Nihče ni smel odložiti nahrbtnika ali puške, biti so morali pripravljeni, da se vsak hip dvignejo in krenejo dalje. Za obzorjem je grmelo jasneje in nepretrgoma. Po cesti so ropotali prtljažni vozovi, topničarski oddelki so jih prehitevali, nasproti so počasi prihajale kolone Rdečega križa.

Popoldne je neznosna napetost popustila. Dobili so ukaz, naj postavijo šotore, ker bodo prenočevali v njih. Na travnik so zavozile kuhinje. Čim se je groza odmaknila, se je oglasil glad. Vojaki so se gnetli okrog kotlov in na tleh sede používali kosilo.

Andrej je sedel v rebri nad vasjo pred svojim šotorom. S konca doline je strmел vanj vrh črnega hriba. Tam onstran je bila Lucija.

Pomalem je jel premišljevati. A ne o njej. Gledal je vase in se ni mogel znajti. Po včerajšnji noči je ostalo nekaj v njem, čemur ni mogel pogledati v dno. Če je natanko prisluhnil, ni bilo nič izrazitega, le neka radost ga je vsega ogrevala, neka žarka zbranost, napeta in zvonka kakor struna. „Kaj sem zaljubljen?“ se je začudil. Tedaj je pomislil nanjo. Ali čim se je zavestno dotaknil tega spomina, je zagorela v njem slepa želja, da bi jo še enkrat videl. Bila je kakor bolečina, saj se mu je zdela izgubljena, ker je ni bilo mogoče izpolniti. Kam iz tabora v taki strogi pripravljenosti! Navzlic temu je pogled nehote prebegnil pokrajino. Ob hiši pod njim je stala sredi tega črnega, južnega dne bujno cvetoča breskev. Za hišo so bila polja, kjer so delali kmetje. Vrsta brstečih jelš je spremljala potok prav do hriba. Visoko v bregu je rezal pobočje železniški nasip. Če bi ubral to pot, bi prihranil najmanj eno uro.

Sklenil je roke pod glavo in zamižal. Tiho je postalo tu gori, da je slišal padanje vode pri mlinu. Zavest, da leži na topli, vlažni zemlji, je obujala v njem zdravo, močno srečo in s to srečo je bila v neki čudni neposredni zvezi ona ženska, ki se je včeraj vroče dotaknil nje-nega telesa in srca.

Ko je odprl oči, je vedel, da pojde k njej.

Poiskal je Vida, ker je čul, da ima službo nocoj. Bil je še ves potr in tih.

„Saj se mi je zdelo, da te je zmešala . . . Tisti hudič tam gori!“ je nejevoljen godrnjal.

„Kakšen hudič?“

„Vse jo pozna. Živ strup je za vas.“

Andrej je prekinil pomenek o njej. Po daljšem prerekanju sta se dogovorila.

„Samo če se ta čas kaj posebnega zgodi, si umijem roke!“

Andrej je prikimal.

Ko se je stemnilo, je krenil ob potoku. Voda se je kakor zrcalo negibna bleščala med temnim jelševjem, oster duh močvirnatih lok mu je legel na prsi. Ko je preplezal nasip in potonil v gozd, si je malo oddahnil. Pod drevjem je bila že črna tema. Le na redkih jasah mu je zeval bled somrak nasproti, kakor bi stopal po slabo razsvetljenem podzemlju. Nekajkrat je počival in prisluškoval v temo. Nekje je bila ura, tam zadaj se je valil grom topov.

Slednjič se je zasopel in znojen preril skozi goščo vrh hriba in razločil pod seboj vas. Spustil se je po košenicah nizdol. Že je razpoznal samotne luči in ceste. In potem njen dom. Okno kraj vrat je bilo razsvetljeno. Pognal se je čez plot in oprezoval po sadovnjaku. Vrata so bila zopet odprta na stežaj, krvavo je žarela žerjavica na ognjišču, kjer je ždela le ena postava. Za hip je okleval, potem se je pa odločil. Teman in visok je zaslonil vrata.

„Kje je Lucija?“

Starka pri ognjišču se je zdrznila, nato pa brez besede pokazala na levo. Ko je stopil čez prag, se je moral pripogniti. Znašel se je v majhni sobici. Na okenski polici, polni cvetic, je stala petrolejka, pod oknom je na skrinji sedela ona. Ko ga je zagledala, je živo vzradoščena planila pokoncu.

„Ti? Kaj si res ti?“

Držal jo je za roko in se ves razsmejal. Ona ni mogla pojmiti.

„Pa kako si mogel?“

„Tako . . . Preprosto . . . Kako bi brez slovesa . . .“

Odvedla ga je k skrinji, kjer sta sedla.

„O, saj sem vedela zjutraj, da greste . . .“

„Pa te nisem nikjer videl. Pred hišo sem bil.“

„Tu? Pred hišo?“ Otroško srečna je posegla po njegovi roki. „Jaz sem pa nalašč zaprla okna . . . Nisem hotela . . .“

Kakor bi se poznala od bogve kdaj, sta si gledala v oči. Njen obraz je bil ves svetel; brez pridržka se je prepuščala močnemu veselju, ki jo je omamljalo.

Povedal ji je, kako se je odločil, kako je hodil, a le zato, da sta sploh kaj govorila. Vedela sta, da ni ničesar več, kar bi ju ločilo, pa sta se prešerno igrala z minutami.

Na oknu je gorela petrolejka, da sta se v zlati senci kopala njen obraz in vrat. Čutil je, da je vsa njegova, ali to ni bilo tisto poglavitno, od česar so mu gorele oči. Poglavitna je bila radost nad tem, neka nora sreča, prav taka, kakršna ga je obšla, ko je ležal na zemlji in je čutil tihi, topli utrip njenega življenja.

Venomer sta govorila, pa sama nista dobro vedela, o čem. O samih drobnih stvareh, brezpomembnih, čisto vsakdanjih, ali vsaka beseda je bila polna smeha.

Nato je vprašal po očimu.

„O, zdaj je dobro . . . zdaj se je vse odločilo,“ je hitela, ali v njen smehljaj je kanila grenkoba.

Pozorno jo je pogledal.

„Kako odločilo? Danes?“

Zagledala se je v tla in ostra črta se je pokazala med obrvmi.

„Da, danes!“ Čudno udano ji je blisnilo v očeh. Kakor bi mu hotela nekaj posebnega povedati. Ali njen glas je bil jasen in trd, ko je povzela: „Danes. Tu v sobi sem sedela popoldne, ko je prišel k meni. Začel je kakor zmeraj . . . jaz pa kar tiho. Nenadoma je zrojil in skočil predme. ‚Ali imaš tega rada?‘ je zavpil. Uganila sem, da misli tebe. Bil je ves burjast in strašno me je gledal.“

Dvignila je obrvi in tiše nadaljevala:

„Tedaj je prišla mati s polja. Neslo ga je v kuhinjo, kjer je jel preklinjati in psovati . . . mene in njo . . . Potem jo je udaril. Čula sem, kako je omahnila na stol. Samo zaječala je . . .“ Za hip je pomolčala. „Nič več se nisem mogla zdržati. Kakor bi se nekaj v meni prelomilo . . . Pahniti ga od sebe . . . to . . . to! Otresti se more! Planila sem k njima in povedala vse. Vse . . .“

Sklenila je roke in jih stisnila.

„Mati se je zagnala vanj. ‚Živina, živina!‘ je vpila, on pa je z vso silo zamahnil, da je udarila z glavo ob tla. Potem . . . je udaril še mene . . . Zdaj pa popiva.“ Grizla si je ustnice, nato pa trmasto stresla z glavo. „Zdaj je konec! Pa naj pretepa obe . . . naj hodi po meni . . . zdaj se ga ne bojim več.“

Ko je zagledala srd in žalost na njegovem obrazu, se je premagala in hotela preko tega.

„Poglej, še sedaj se mi poznajo njegovi kremplji na rami“, je govorila in se usmivala. „Le poglej!“

Odgrnila je bluzo in jo potegnila navzdol, da se je pokazala njena obla rama in črnavke med njo in vratom. Vse telo se je napelo in izdalo svojo slast.

Tedaj ga je premagalo. Pritisnil je obraz na njeno golo ramo in zamižal. Iz njenih nedrij je puhtela vroča mladost. Pobesila je glavo in se oprla na skrinjo. Ni se zganila, ko jo je plaho razgalil vso. Nenadoma pa je z obema rokama objela njegovo glavo in jo stisnila k sebi. Čez čas je dvignil obraz; oči so mu tonile v čudni bleščavici, ko je poiskal njene.

„Lepa si . . . kako si lepa,“ je šepnil.

„Ti... grdi fant!“ je planilo iz nje. Sklonila se je k njemu in se mu z vsem obrazom pritiskala na oči, na čelo, na lica. Nato se je zopet zravnila.

„Joj, kaj počenjava! Neumna . . . neumna . . . oba . . .“

„Ne . . . ne!“ se je smejal in jo prijel za roko. Potem je vstal in jo še dvakrat, trikrat z vso silo stisnil k sebi.

„Zdaj pa moram! Zbogom! Lucija, zbogom... Ti!“

In že se je pognal skozi vrata. Ni bil še na koncu sadovnjaka, ko se je sem od vrat razlegel prestrašen, tožeč klic:

„Andrej!“

Stisnil je zobe in stekel v hrib. Šele visoko zgoraj pred gozdom se je ustavil in pogledal v dolino. Tiho je legel na tla in zakopal obraz v rosno travo. —

Vrnil se je v tabor o pravem času, še pred svitanjem. Na večer pa, ko je slasten spomladanski dež čofotal po mladem brstju, da je brezumna opojnost puhtela iz zemlje, so odrinili.

Preorijentacija našega poljedelstva¹

Vladimir Pertot

Problem donavskega ozemlja postaja od leta do leta bolj aktualen in vsa Evropa vidi v njegovi povoljni rešitvi jamstvo za mir. Pustimo čisto politično stran problema popolnoma ob strani in pogledjmo, v čem obstoji gospodarska stran vprašanja.

Trdi se, da so z razdelitvijo bivše monarhije gospodarsko drug od drugega odvisni deli gospodarstva sedaj ločeni; da so industrijski kraji izgubili svoje dobavljače surovin in hrane, svoje poljedelsko ozadje in da so poljedelski kraji izgubili kupca v industriji, ki se sedaj nahaja onkraj carinske meje; da je svetovna kriza v donavskem ozemlju posebno močno zaostrena, ker da so gospodarske zveze prekinjene s carinskim zidom, ki postaja z razvojem protekcionizma in autarkije zmeraj višji. In načrt za popravo, ki ga posebno revizionistične države rade navajajo,² bi torej bil, da bi se z odstranitvijo carinskih mej in z obnovitvijo starih gospodarskih zvez zopet popravil gospodarski položaj ozemlja. — Revizionistične države namreč rezonirajo: če poljedelski kraji bivše monarhije ne morejo prodati svojega žita in industrijski ne svojih izdelkov, bi pri združitvi industrija absorbirala žito in poljedelstvo odkupovalo viške industrijskih predelov.

¹ Članek je predelan izvleček diplomskega dela, ki ga je avtor predložil 1933. v Nemčiji.

² ki pa je v ostalem tudi osnova raznih nerevizionističnih načrtov.